

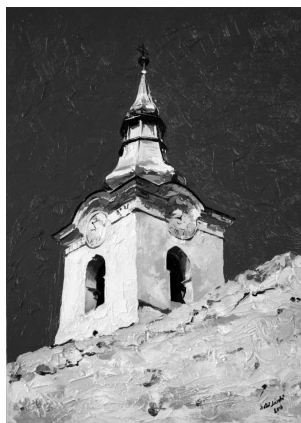
ORBÁN ZSOLT

A SZÉKELY IDENTITÁSA(I)

A székely identitás ugyanolyan, csak teljesen más.¹

LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ

■ Az elmúlt bő egy évtizedben a székelység és a Székelyföld megjelenítése – mint történelmi régió vagy mint kulturális brand – virágkorát éli. Elégséges, ha csupán a térség autonómiájával kapcsolatos polémiákra vagy a székely szimbólumok körüli vitákra gondolunk. A jelenség gazdasági téren is megfigyelhető: az elmúlt években jelentek meg a piacon a „székely” vagy „góbé” termékek. Kulturális téren is számos új kezdeményezés látott napvilágot, ezek közül kiemelném a Székelyföldi Legendáriumot. De egészen más jellegű kezdeményezések esetében is fellelhető a székely identitás újraértelmezése, újratemtése: 2017-ben első alkalommal rendeztek „Góbéfestő” névvel fesztivált Manchesterben, székely bálakat és mulatságokat pedig évente több magyarországi településen, sőt a Székelyek Világszövetsége megpróbálta önálló népcsoportként, nemzetiségként bejegyeztetni a székelyeket Magyarországon. Székely kapukat állítanak számos magyarországi településen, helységnévtáblájukra a magyar mellett székely (rovás)írással is kiírják lakhelyük elnevezését, egyre több intézményen lobog a székely zászló. Politikai kezdeményezésre Székely Értéktár Bizottság alakult Hargita, Kovászna és Maros megyék szakembereiből, 2018-ban vaskos „székely szótár” (afféle, kissé rendhagyó tájszótár) jelent meg,² ugyanebben az évben a magyar országgyűlés a magyar–székely összetartozás napjává nyilvánította október 16-át, az 1848-as agyagfalvi székely nemzetgyűlés kezdetének napját.

...alig másfél évtized alatt a „székely zászló a társadalmi rend visszaállítására törekvő mozgalom egyik szimbólumává”, a székely identitás megélésének, reprezentációjának fontos tárgyává, a legfontosabb identitásmarkerré vált.

Székelyföld címmel 25. éve jelenik meg kulturális folyóirat Csíkszeredában. Egy évtizeddel ezelőtt a szerkesztőség útjára indította a *Székely Könyvtár* sorozatot, amelyben azóta közel száz cím jelent meg.

Csaba királyfi, a székelység mitikus őse is egyre nagyobb figyelmet kap az utóbbi években. Nyárádszeredában előbb szobrot avattak, majd ünnepet szenteltek neki, és díjat is neveztek el róla. Számptalan művészt is meghihletett a hun királyfi személye, kötetek jelentek meg,³ sőt Csaba királyfi „székely nemzeti rockopera” is született.⁴ 2009. augusztus 1-jén Szegeden Losonczy János fafaragó mester alkotása, a Székely Himnusz emlékműve, 2012-ben a Székely Nemzeti Múzeumban az eredetileg Bánffy Miklós által 1933-ban tervezett, a csillagösvényen vágató *Csaba királyfit* ábrázoló vitrálíum került felavatásra.

A történelemtudomány művelőit is hangsúlyosabban foglalkoztatta a székely múlt kérdése, kiadványok jelentek meg a rövid összefoglalótól,⁵ a tankönyvön át⁶ egészen a legjelentősebb magyarországi és erdélyi tudományos műhelyek égisze alatt, több mint húsz szerző együttműködése nyomán megvalósult háromkötetes nagymonográfiáig.⁷

Mint a fentebb soroltak is példázzák, a székely história iránti tudományos érdeklődéssel párhuzamosan a jó és rossz értelemben vett „székelykedés”, a székely „nemzetesítés” (önálló etnicizálásra való törekvés), identitásteremtés is reneszánszát éli. Joggal kérdezhetjük tehát: van-e sajátos, a magyartól eltérő székely identitás? Írásunk e kérdés megválaszolására tett kísérlet.

A történelemtudományban mára szinte közhelynek számít a tétel, miszerint a székelység mint rendi náció élt a középkori és kora újkori Magyarországon (majd Erdélyben), ez a helyzet az 1848-as forradalom és szabadságharc alatt – mérföldkőként az agyagfalvi székely nemzetgyűlést szokás említeni – változott meg végérvényesen, amikor a székelység önként lemondott rendi kiváltságainak maradványairól, és elfoglalta helyét a magyar polgári nemzetben.⁸ De vajon ezzel megszűnt a székely identitás, illetve székelység csupán sajátos nyelvjárású, néprajzú, netán észjárású magyar népcsoportként élt tovább?

Az 1505. november 23-án Székelyudvarhelyen tartott székely nemzetgyűlés végzése így kezdődnek: „Mi az egész Székely Földének lakosi, és minden székének akár micsoda renden lévői [...]”⁹ Az 1506-ban Agyagfalván tartott székely nemzeti gyűlés végzéseit is hasonló módon vezették fel: „Mi Székely Ország földének lakói és az egész Székely Földön lévő székelyeknek közönségesen minden felső és alsó renden lévői [...]”¹⁰ Ez a „mi” tudat, Szűcs Jenő fogalmaival élve, pszeudonacionális vagy prenacionális jelenségként értelmezhető.¹¹ Valóban, a középkor folyamán a székelység az egyenlők zárt társadalma volt, a „székely nációhoz” való tartozás egyenlő volt a „székely nemességgel”.¹² Ez a kollektív nemesség és jogi különállás biztosította a székelységnek Erdély rendi társadalmába, az „Unio Trium Nationum” kötelékébe való betagozódását. Nem szabad viszont összetéveszteni a középkori *natio* fogalmát a modern nemzetfogalommal. A rendi *natio* csupán a jogszokás és az országos törvénykezés által elismert kiváltságos réteget, társadalmi kategóriát jelentett. A késő középkorban, valamint az újkor hajnalán a székely társadalom belső tagozódása egyre hangsúlyosabb lett, ennek ellenére mind a rendi, mind a modern nacionalizmus retorikájában folyamatosan vissza-visszatért az egykori egyenlőség, sajátos demokratikus berendezés, kiváltságosság, jogi különállás hangoztatása. A „régii szabadságok” visszakövetelése a 18. század második felében, a Habsburg-kormányzat által kezdeményezett határőrezredek felállítása okán fogalmazódott meg élesen.

A madéfalvi veszedelmet követően felerősödött a székelység körében a rendi nacionalizmus, ami főleg történelmi érvek felsorakoztatásában és a rendi szeparatizmusra való hivatkozásban öltött testet.¹³ II. József alatt, majd erőteljesebben a reformkorban a székelység elkezdte felépíteni sajátos nemzeti ideológiáját, amelyet a rendi nacionalizmus továbbélése és a magyar nemzettel vállalt érdek-közösség kettőssége jellemez.¹⁴ Egyes történészek a magyar nemzeti mozgalom belső integrációját látják a székely és összmagyar törekvések egyesítésében.¹⁵

Egyre hangsúlyosabban jelentkezett a hun származásra való hivatkozás is.¹⁶ „Atila Nemes véreből származott Székelység még Scithiából hozott, és azt sok jeles dolgaival fényesített ősi szabadságát soha örökké el-nem veszette” – áll például a nemes székely nemzet követői által az országgyűléshez intézett *Könyörgő Levélben*, amellyel „a Székely-Nemzet régi Szabadságát, eredeti nemességét és jussát, régi épségében és állapotában vissza-állíttatni” reménykedtek.¹⁷

Az 1848 októberében az agyagfalvi székely nagygyűlésen magyar zászló alatt vállalta a székelység a teljes magyarsággal való sorsközösséget és önvédelmi harcot, amely „kijelölte a székelység helyét a magyar polgári nemzetben”.¹⁸

Ezzel szemben kijelenthető, hogy sem 1848–1849, sem az azt követő időszak nem rengette meg döntően a székelység önmeghatározásának pilléreit, a rendi nacionalizmus korában is hangoztatott ősiség, vitézség, egyenlőség csak társul a „magyar ajakkal”, a veszélyben lévő magyarsággal „egy tőről fakadással”. A „magyarok” is hasonlóan közelítettek a kérdéshez: Attila ivadékait testvéreknek tartották, és az ősi, dicső székely múltra hivatkozva várták el a magyar lobogó és a magyar haza szolgálatát a forradalom és szabadságharc alatt.¹⁹

Még a kiegészés előtt jelent meg a legjelentősebb székely hősköltemény, Dóza Dániel *Zandirhámja*, illetve Kriza János népköltészet-gyűjteménye, a *Vadrózsák*, mindkettő szerepet játszott a székely öntudat ébrentartásában. A korban divatos történetírók, mint Kőváry László vagy Szilágyi Sándor, a középkori krónikás hagyományra és a később hamisítványnak bizonyult *Csíki székely krónikára*²⁰ alapozva vallották a székelység hun eredetét, dacolva akár az akadémiai történetírással. „Egy nemzetnek hite – vallja Szilágyi –, mely vele született s mely íme régibb nyolc századosnál, mégis többet ér a nagyon új keletű föltevéseknél.”²¹

A dualizmus korában a székely történelem bűvárainak legjelentősebb része, mint Szabó Károly, Jakab Elek és főként „a legnagyobb székely”, Orbán Balázs döntő szerepet játszottak a székely eredetmítosz terjedésében, a székely őstörténelem ismertetésében, a *Csíki székely krónika* hitelességének védelmezésében. Orbán Balázs vallotta 1888-ban tartott akadémiai székfoglalójában: „a nép vérebe átment tudatot csak fontos dokumentumokkal lehet lerontani és megcáfolni; de bizonyos, önmaga által teremtett föltevésekből levont következtetésekkel megdönteni nem lehet”.²²

A nemzeti emlékezet és történelmi tudat alakításában a szépirodalmi és főként a történelmi témájú írások kítüntetett szerepet játszanak. A boldog béke-idők klasszikusai közül többen állítottak emléket a székely múltnak és kiválóságnak. Jókai Mór *A jövő század regényében* pátozzsal teli jellemrajzot ad a székelységről, ugyancsak az ő tollából származik a *Csíki székely krónika* legnevezetesebb irodalmi feldolgozása, a *Bálványosvár* című regény. Mikszáth Kálmán, aki Jókaihoz hasonlóan székelyföldi kerület országgyűlési képviselője is volt, *A székelyek között* és *A mi külön Tündérországunk* című írásaiban ecsetelte „a legvitézesebb, legkedvesebb népfaj” kvalitásait.²³ A „nagy mesemondó” Benedek Elek

Székelyföldi gyűjtés, Székely Tündérország, Székelyföldi mondák és mesék vagy a *Hazánk története* című kötetei évtizedeken keresztül töretlen népszerűségnek örvendtek, hatásuk a székely identitás megőrzésére döntő fontosságú. „A történetírás nyomról-nyomra járó kutatása nem igazolja ugyan a felséges szép regét, de népünk lelke kegyeletos szeretettel csüng az apáról fiúra szálló hagyományon: a hunok ivadéka a székelység s ez a maroknyi nép századokon át erős hittel várja a magyar testvérek bejöveteletét, Attila földjének visszafoglalását” – vallotta Benedek az eredet kérdéséről.²⁴

A kiegyezés utáni tankönyvek is sokáig a székelyek hun eredete mellett tettek le voksukat, a székelyföldi sajtó pedig majdnem kizárólag a mitikus származást és dicső múltat mutatta be.²⁵ A széki, majd vármegyei törvényhatósági bizottsági gyűléseken a négy székely vármegye elöljárói is gyakran hivatkoztak a hun gyökerekre. A székek megszüntetése és a vármegyrendszer kialakítása, a korszakot végigkísérő gazdasági-társadalmi problémák – mint a tagosítás, a telepítvényesek ügye, az ipar és megfelelő infrastruktúra hiánya, a kivándorlás stb. – vagy jeles alkalmakkor – mint egy új vármegyeház átadása meg a millenniumi ünnepek – a helyi közigazgatást vezető elit felirataiban, beadványaiban, ünnepi szónoklataiban fellelhető az identitásmegőrző és -teremtő diskurzus. Hivatkoznak a „dicső ősré”, Attilára, a „másfél évezredes múltra”, a rabonbánok korára, harci erényekre, a kereszténység védőbástyája toposzra, ősi intézményekre, ősrégi szabadságra és nem utolsósorban arra, hogy a székelység önként áldozta fel ősi jogait a magyar állam egységéért.²⁶ 1897. június 26-án, az újonnan épült székelyudvarhelyi vármegyeház felavatása alkalmával Ugron János fontosnak vélte kiemelni: „Hun származás a mi hitünk, tisztelt közgyűlés. Ám mondjanak a deduktív bölcselők bármit is, míg nem bizonyítanak, hitünk fennmarad. Fenn kell, hogy maradjon, mert ez a hit, amely összetart, a népregék és hős idők csodás világa, a múlt hagyományai, ami lelkesít, erős nemzeti öntudatot ad, ami lankadatlan munkásságra készítet. [...] A székelység múltja hitünk s számítás szerint 1444 év.”²⁷

A dualizmus korában a vármegyéék presztízsharcot folytattak, hogy a nemzet történelmében betöltött szerepüket hangsúlyozzák megyei múzeumok alapításával, monográfiák megjelentetésével. Orbán Balázs egész munkássága, akárcsak a Székely Nemzeti Múzeum alapításának az ötlete egy „rendi keretben elbeszél, illetve reprezentált történelmet” mutatott be,²⁸ de az 1899-ben megjelent *Háromszék*, majd az 1901-ben kiadott Udvarhely vármegyei monográfiák is a székely nemzeti narratíva klasszikusnak mondható historiográfiai retorikáját követték az első foglalástól a nemzetmentő küldetés folyamatos teljesítésének hangoztatásáig.

A korszak székelyföldi emlékezetpolitikája is figyelmet érdemel. A köztéri emlékművek, ünnepek megtestesítik a nemzet/haza alapító mítoszait, a közösségi áldozatvállalást. Mind a kőbe vésett történelmi emlékezet, mind a köréje szervezett események, miképpen Pál Judit fogalmaz, „a politikai propaganda kiemelt terépet képezik”.²⁹

A kiegyezést követően a Székelyföldön állított emlékek egy része ugyancsak a hun származásra utal. 1893-ban Marosvásárhelyen felavatták a Székelyföldi Iparművészeti Múzeumot, a timpanonban elhelyezett szoborcsoport központi alakja (Róna József alkotása) – korántsem véletlenül – a négyágú koronával a fején trónoló Attila hun király.

A millenniumi ünnepek alkalmával Magyarország hét különböző pontján avattak emlékszobrot. A székelység nagy fájdalma a székelyudvarhelyi Budvár

– ahol a hagyomány szerint a rabonbánok székeltek – helyett a brassói Cenkre esett a választás. A székelyudvarhelyi millenniumi bizottság Lukács Béla kereskedelmi miniszternek címzett emlékiratában „félmillió hunutód” nevében a mitikus székely múlt minden toposzát és a székelység kiváló „faji jellegét”³⁰ bemutattva próbált lobbizni – sikertelenül. Végül a főként helyi pénzekből készült emlékoszlopot nem a Budváron, hanem a város központjában állították fel 1897-ben, az oszlopra Embery Árpád sorai kerültek: „Hont mutatott a magyarnak a székely / S harcola hűn sok ezernyi veszéllyel / Tíz század előtt is ez ősi honért; / Most ezer év diadalma jeléül / Hun eredetnek erényein épült / Kóoszlopa hirdeti, hogy ma is él! / 896–1896.” Az 1911–1913 között épült marosvásárhelyi Kultúrpalota Tükörtermének Nagy Sándor és Thoroczkai-Wigand Ede által tervezett üvegablakaira székely életképek és a székely eredetmonda képei kerültek. Az eredetkérdést jelző alkotásokon kívül a Székelyföldön felállított köztéri emlékművek többsége a székely történelemhez kötődik: Háromszéknek az 1848–1849-es önvédelmi harcban betöltött szerepét jelzi a Honvéd emlékmű (1874), a székelység helytállását az abszolutizmus éveiben a marosvásárhelyi Székely vértanúk emlékműve (1875), a „nagy ágyúöntő” fontosságát Gábor Áron eresztvényí síremléke (1892), a szabadságharc utolsó székelyföldi ütközetét örökíti meg a Nyerges-tetői emlékmű (1897), és a „székely nemzeti szabadságért” lemeszároltaknak állít emléket a madéfalvi alkotás (1905).

Tehát a kiegyezést követően, noha a székelyeket mind politikai, mind nyelvi-kulturális értelemben a magyar nemzet részének tekinthetjük, látnunk kell azt is, hogy erőteljesen megélték regionális identitásukat, a rendi székely nemzet re-minisztranciája és annak toposzai, retorikája tovább éltek a köztudatban.

Az első világháború a székely identitásteremtésben két egymástól eltérő utat eredményezett, Erdélyben, illetve Magyarországon. A kisebbségi sorba került Székelyföld földrajzi helyzetét és demográfiai összetételét tekintve a román nemzetépítés számára nemzetsbiztonsági kockázatot jelentett. Ezért kreálta a román történetírás és politikum az elsőszékelyesedett románok mítoszát, akiknek „visszarománosítása” nemzeti ügyé vált.³¹ A román állam nemzetesítő politikája számtalan módon megnyilvánult a politikai intézmények majdnem kizárólagos birtoklásától a névelemzésekig vagy az ún. „kultúrzónák” bevezetéséig. A székely politikai és szellemi elit a románosító intézkedésekkel szemben több fronton is próbált harcolni. Egyrészt eljuttatta a régió problémáit a Nemzetek Szövetségéhez, és megpróbált – legalább az Országos Magyar Párton belül – érvényt szerezni a párizsi kisebbségi szerződés 11. cikkébe foglalt egyházi és iskolai autonómiának.³² Másrészt kulturális eszközökkel igyekezett hagyományokat (újra)teremteni, örökségesíteni. A történetírásban, habár a fősodor már elutasította a székely eredetmítoszt – gondoljunk csupán Hóman Bálint vagy Szádeczky-Kardoss Lajos munkásságára –, a „hun vonalat” továbbra is többen képviselték, mint Erdélyi László, Endes Miklós vagy Rugonfalvi Kiss István. A korban számos, a tudományosság határain túl eső, több ezer éves turáni vagy szittyia székely múltat feltáró írás is megjelent Magyarországon Jóna János, Balogh Benedek, Balás Béla és mások tollából,³³ ezek jól beleilleszkednek a kor egyre szélsőségesebb ideológiai miliójébe. De az impériumváltás utáni erdélyi magyar tudományosság legjelentősebb kötete, a Székely Nemzeti Múzeum 1929-ben kiadott jubileumi *Emlékkönyve* sem szakított a hun-székely származás hagyományával.³⁴

A korszak újszerű identitásmenedzselési stratégiái közé tartozik a „székelymagyar” irodalom megjelenése is.³⁵ A székely irodalom kezdeteit a *Tizen-*

egyek antológiája kiadásától számítjuk, de ezt követően születtek a közösségi karaktert, a székely eszjárást, a „székely nyelvet” a köztudatba leginkább beoltó művek, itt elsősorban Tamási Áron *Ábelére* és Nyíró József *Uz Bencéjére* gondolunk. A székely írók Erdély-szerte ünnepeltek voltak, a Benedek Elek vezetésével lebonyolított „székely írói estek” pedig mind Erdélyben, mind Magyarországon nagy sikert arattak. Szintén pozitív kritikát kaptak, és jelentős hatást gyakoroltak Tamási Áron *Szülőföldem*, valamint Benedek Elek *Édes anyaföldem! Egy nép s egy ember története* című önéletrajzi ihletésű művei. A székely haza és a székelységről alkotott idealizált képek sorát csupán Bözödi György *Székely bánja* című szociográfiai írása próbálta árnyalni, mely viszont túl későn jelent meg, hogy érdemben változtasson a székelységről alkotott képen, nem is beszélve a székelység önképéről.

Ugyancsak a szülőföldön zajló örökségesítési, identitásmegerősítési folyamatok sorába illeszkedik a székely népművészeti mozgalom, a Csíksomlyón néhány alkalommal megrendezett „ezer székely leány” napja, de a korban egyre többen hangsúlyozták a csíksomlyói pünkösdi búcsú „székely nemzeti” jellegét is.³⁶

Magyarországon teljesen más a helyzet. A mintegy 200 000 erdélyi menekült hozzávetőleg negyede volt székelyföldi, ezek jelentős része tisztviselő, katona vagy egyetemista. A repatriáltak számos egyesületet hoztak létre, ezek jelentős szerepet játszottak a szülőföldélmény és a menekültek kapcsolatainak ápolásában, ugyanakkor döntő módon hozzájárultak a székely örökségesítéshez is.³⁷ Györfly Gyula csíkszatószegei származású ügyvéd, politikus vezetésével még tiszavirág-életű politikai alakulat is létrejött, Székely Nemzeti Párt néven.³⁸ A több tucatnyi magyarországi székely egyesület között találunk olyanokat, amelyek egy-egy város székelységét igyekeztek összefogni, megismertetni magukat az adott település közösségével, ugyanakkor ápolni a szülőföld szeretetét és erősíteni az identitást. Ezek közül kiemelkedik a Debreceni Székely Társaság vagy a Székelyszékiek és Erdélyiek Társasága Székesfehérváron. A két legjelentősebb szervezet viszont országos volt. Az egyik a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete, amely „akkori hontalanságunkban hazánk, szegénységünkben otthonunk, árvaságban anyánk, világból kiesettségünkben egész világunk volt”³⁹ – ahogy egyik meghatározó vezetője, a székelyudvarhelyi születésű Csanády György vallotta. A SZEFEHE lapjai, az *Új Élet*, majd a *Híd*, illetve az 1922–1941 között megrendezett májusi *Nagy Áldozat* döntően befolyásolták a székely identitás újrateremtését, megerősítését, népszerűsítését.⁴⁰ Legjelentősebb azonban a Nagy Áldozat misztériumjátékra íródott *Kántáté*, amely már a két háború közötti korszak végére a *Székely Himnusz* nevet kapta.⁴¹ A másik, az ország egyik legnagyobb taglétszámú szervezete, a *Hargitaváralja jelképes székely község*, amely „a székely községi szervezetbe a vérség szerint összetartozó fajszerinti székelyeket óhajtotta beszervezni, hogy ily módon Székelyországnak szűkebb hazájukon kívül élő fiait és leányait egy egységbe tömörítse s végső célképpen a székely nemzetet visszaadja önmagának”.⁴² A szervezet Hargita-esteket, székely lakodalmakat rendezett, 1936 augusztusától *Hargitaváralja* címmel saját lapot adott ki, sőt könyvsorozatot is kezdeményezett. „Igyekezett újjá-, illetve felépíteni valamiféle székely ideológiát”, összeállítani egy „székely identitás-súrítményt”, „éltetni a mitikus múltat, néhol turanizmussal, antiszemitizmussal vagy szabadkőművesség-ellenességgel karöltve” – értékelte az egyesület tevékenységét Ablonczy Balázs.⁴³

A két világháború közötti korszakról tehát megállapítható, hogy a székelység „közösségként megélt történelme nem illett teljesen egyik nemzetépítő tervbe sem”.⁴⁴ Erdélyben a székely etnicitás „alapvetően a magyar–román ellentétpár alapján értelmeződött,⁴⁵ így a székely regionális „nacionalizmus” és ideológiakötés részben a román kulturális nacionalizmusra adott válaszként értelmezhető.⁴⁶ Ugyanakkor a Magyarországra telepedett székelyek identitásformáló tevékenységének köszönhetően a székelyek a „legtisztább” magyarokká avaszták, és a Székelyföld az „élő emlékezetben metatörténelmi terület” lett – írja Stefano Bottoni. Szerinte az erdélyi székelyek továbbéltetett hun eredetmítosza „nem csak a »negációs« román elképzeléseket [...] vonta kétségbe, hanem a minden magyart integráló, Budapestről indított magyar nemzeteszmet is”.⁴⁷

Az 1940–1944 közötti időszakban a székelykérdés identifikációs és szimbolikus elemei tovább éltek, a régi toposzok és sztereotípiák – 1500 éves hivatás, helytállás, ősiség, tisztaság, becsületesség, szaporaság, ezermesterség, „nemzeti tartalék” – újra meg újra felbukkantak. Egry Gábor értékelése szerint azonban a „székely »öndefiníció« nem feszítette szét az erdélyiség kereteit, sőt az anyaországgal szembeni önmeghatározásban még erősítette is azt”.⁴⁸

Ugyancsak a „kicsi magyar világ” idején született meg az első valódi székely nemzetkarakterológiai írás is. A magyar egyetem visszaköltözése után létrejött a Kolozsvári Magyar Diákok Szövetsége és ennek Székelyföldi Munkaközössége. Utóbbi 1944. január 4–6. között vándorgyűlést szervezett Székelyudvarhelyen, amit a kor sajtója „kis székely kongresszusnak” nevezett. A záróelőadást Izsák József, magyar nyelv és irodalom szakos hallgató tartotta *Székely nemzetkép tegnap és ma* címmel, összességében kiegyensúlyozott képet nyújtva a székely karakterről. A nagy erények mellett (igazság- és szabadságszeretet, szívósság, büszkeség, vendégszeretet, csaváros eszjárás, zárkózottság, tűrőképesség, önfeláldozó hazaszeretet) „nagy hibáit” is felsorolta: az erkölcsök lazulása, egységes cél és eszme hiánya, ellenségeskedés, áskálódás, nehezen kormányozhatóság, makacosság, kétkulacsosság, viszonylag magas arányú bűnözés. Hozzátette viszont, hogy ezek nem „öröklött faji adottságok”, hanem „a történelmi viszonyok mostohasága, életkörülményeinek zordsága, megmaradási ösztöne” szülte őket.⁴⁹

A kommunista hatalomátvételtől egészen az 1989-es rendszerváltásig a székely identitás csak bűvópatakszerűen, elvétve-elrejtve jelentkezhetett.⁵⁰

Miképpen már jeleztük, a rendszerváltást követően a székely identitássteremtés fellángolását tapasztalhatjuk. Van, aki a székelység „etnikai újjászületéséről”, egy „építés alatt” lévő identitásról, „potenciális nemzetről” ír.⁵¹ Más szerző a magyar, román és székely nemzetépítő diskurzusok és nemzetiesítő szerepük felől vizsgálta meg a kérdést, és megállapította, hogy a nemzetépítő diskurzusok rendkívül stabilak, stílusuk, logikájuk nem sokat változott, és ugyanazt a funkciót töltik be – erőforrásokért való harc és nemzeti alapú közösségépítés – az elmúlt százötven évben.⁵² Megint más szerző a székely zászló történetét és identitáspolitikai szerepét követi végig, arra a következtetésre jutva, hogy a székelység a 21. században is használja a 19. századi nemzeti mozgalmak klasszikus mozgósítási módszereit és diskurzusait, talál ki új hagyományokat. Eszerint alig másfél évtized alatt a „székely zászló a társadalmi rend visszaállítására törekvő mozgalom egyik a szimbólumává”, a székely identitás megélésének, reprezentációjának fontos tárgyává, a legfontosabb identitásmarkerré vált.⁵³ A rendszerváltás utáni székely identitás alakulásának „infrastruktúrája” vizsgálata közben pedig arra a következtetésre jutott, hogy a nemzeti képzeletben, a nemzeti csoport-

képen „az »erdélyi magyar« teljesen összeecsúszik a »székellyel«, a székelységről kialakult mitikus képek pedig tovább élnek a jelenben: a székely a magyarság előretolt védőbástyája, essenciája, nemzeti tartaléka, a régióra pedig továbbra is „egy távoli, archaikus és mitikus világ képét kényszerítik rá”.⁵⁴

Következtetésként megállapítható, hogy a székelység magyarságát gyakorta az összmagyarságot fenyegető külső hatásokkal dacolva vállalta, mint az 1848–1849-ben vagy a kiegyezés utáni nemzeti mozgalmak idején. A kisebbségi sorba került székelység a román homogenizációs törekvésekkel szemben akaratosan is sors- és érdekközösségbe került a vármegyei magyarsággal. Ez azt eredményezte, hogy a magyarsággal szolidaritást vállalva és nemzeti, politikai célkitűzéseinek megvalósítása érdekében egyesülve az Országos Magyar Pártban, „befelé” egyre kevésbé hangoztatta sajátos múltját, érdekeit, partikularitásait. „Kifelé” – főleg a „visszaromásító” politika hatására – igyekezett megjeleníteni, meg- és összetartani a székelységet.

Tehát a székelység kollektív öntudata, identitása az idők során többszintű, többretegű képződménnyé vált. Ha elkezdjük lehámozni az egyes rétegeket és egyre mélyebbre hatolunk, az öntudat annál ősbibb lenyomataival találkozhatunk. Legbelül az identitás magvát alkotó legjellemzőbb elemek vannak, ezek pedig főként a távoli – valós vagy képzel – múltba mutatnak: ősiségről, egyediségről, önkormányzatiságról, kiválóságról, vitézségről, helytállásról, ugyanakkor elhagyatottságról, szenvedésről, nehéz sorsról regélnek.

■ JEGYZETEK

1. https://foter.ro/cikk/20180209_a_szekely_identitas_ugyanolyan_csak_teljesen_mas (2021. augusztus 25.)
2. Sántha Attila: *Bühhagy székely szótár*. Előretolt Helyőrség Íróakadémia, Bp., 2018. A szerző szerint célja, hogy „a társudományok szakértői rendet vághassanak az eredetmítoszok és tudományos föltételezések rengetegében, s közelebb kerüljenek annak tisztázásához: honnan jöttünk, és kik vagyunk mi, székelyek...” Uo. 5.
3. Lezsák Sándor: *Attila fia, Csaba királyfi. Romantikus népszínmű 12 jelenésben*. Kairosz Kiadó, Bp., 2018.
4. Szerzője és rendezője G. Nagy Ilián. A csíksomlyói díszbemutatón, 2015. augusztus 15-én Semjén Zsolt, Magyarország miniszterelnök-helyettese a következőket mondta: „Évszázadokon át megpróbálták ellopni a történelmünket és a kultúránkat. Különösen így van ez az őstörténetünk tekintetében, a hunokkal, Attila királlyal és Csaba királyfival kapcsolatban. Ezért ez a ma este, Csaba királyfi megidézése egy új hajtás a magyarság fájának gyökérzetén, amellyel belekapaszkodunk ebbe a földbe.” Iochom Zsolt: *Megelevenedett Csaba királyfi Csíksomlyón*. <https://szekelyhon.ro/aktualis/csikszek/megelevenedett-csaba-kiralyfi-csiksomlyon> (2021. augusztus 25.)
5. Egyed Ákos: *A székelyek rövid története a meglepedéstől 1918-ig*. Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 2006; Uő: *A székelyek rövid története a meglepedéstől 1989-ig*. Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 2013.
6. Hermann Gusztáv Mihály (főszerk.): *A székelység története*. Kézikönyv és tankönyv az általános iskolák VI. és VII. osztályai (valamint minden érdeklődő) számára. Csíkszereda–Sepsiszentgyörgy–Székelyudvarhely, 2012. Második, javított kiadása 2015-ben, román és angol nyelvű fordítása 2020-ban jelent meg.
7. *Székelyföld története*. I–III. Szerkesztőbizottság: Egyed Ákos – Bárdi Nándor – Hermann Gusztáv Mihály – Kolumbán Zsuzsánna – Oborni Teréz – Pál Judit – Reisz T. Csaba. MTA BTK–EME–HRM, Székelyudvarhely, 2016.
8. Hermann Gusztáv Mihály: *Náció és nemzet*. Pro-Print, Csíkszereda, 2003. 298–299; Egyed Ákos: *Forradalom és szabadságharc 1848–1849*. In: Uő – Hermann Gusztáv Mihály – Oborni Teréz (szerk.): *Székelyföld története*. II 618.
9. Szabó Károly (szerk.): *Székely oklevéltár*. I. 1211–1519. Kiadta a Magyar Történelmi Társulat kolozsvári bizottsága, Kvár, 1872. 306.
10. Uo. 313.
11. Bővebben ld. Szűcs Jenő: „Nemzetiség” és „nemzeti öntudat” a középkorban. Szempontok az egységes fogalmi nyelv kialakításához. In: Uő: *Nemzet és történelem*. Tanulmányok. Gondolat, Bp., 1984.
12. Balogh Judit: *A székely nemesség kialakulásának folyamata a 17. század első felében*. EME, Kvár, 2005. 19.
13. Hermann Gusztáv Mihály: *Náció és ...* 44–45.
14. II József és a székelyek viszonyára ld. Hermann Gusztáv Mihály: *Náció és ...* 105–136. A reformkori székely rendi és modern nacionalizmusra ld. Uo. 137–239.
15. Miskolczy Ambrus: *Erdély a reformkorban (1830–1848)*. *Erdély a forradalomban és a szabadságharcban (1848–1849)*. In: Szász Zoltán (szerk.): *Erdély története*. Harmadik kötet. 1830-tól napjainkig. Akadémiai Kiadó, Bp., 1986. 1271.
16. Hermann Gusztáv Mihály – Orbán Zsolt: *Csillagösvény és göröngyös út. Mítosz és történelem a székelység tudatában*. EME, Kvár, 2018.

17. *Az erdélyi Három Nemzetekből álló Rendeknek 1790-dik Esztendőben Karátson Havának 12-dik napjára Szabad Királyi városba Kolosvárra hirdettetett, és több következtet napokon tartott közönséges Gyűléseikben lett végezésnek és foglalatosságoknak Jegyző Könyve.* Nyomt. a Ref. Kolégyom betűivel. Kolosvárt. MDCCXCI 335–337.
18. Egyed Ákos: *Az 1848-i agyagfalvi Székely Nemzeti Gyűlés – ahogy a résztvevők látták.* In: *A székelység története a 17–19. században.* Vál. és összeáll. Egyed Ákos és Magyar András. Pallas-Akadémia, Csíkszereda, 2001. 115.
19. Orbán Zsolt: *„Székely szívvel és magyar ajkon.”* Gondolatok a székely identitás dilemmáiról (1848–1876). In: Kolumbán Zsuzsánna – Nagy Róbert (szerk.): *„...idves határozást hozni...”* Tanulmányok az agyagfalvi székely nemzeti gyűlés 170. évfordulójára. EME, Kvár, 2018. 127–166.
20. Hermann Gusztáv Mihály: *Az eltért múlt.* Oklevél- és krónikahamisítványok a székelyek történetében. Pro-Print, Csíkszereda, 2007.
21. Szilágyi Sándor: *Erdélyország története tekintettel művelődésére.* I–II. Kiadja Heckenast Gusztáv, Pest, 1866. 9–10.
22. Orbán Balázs: *A székelyek származásáról és intézményeiről. Székfoglaló értekezés. Olvastatott a M. Tud. Akad. II osztályának 1888. március 5-iki ülésén.* Kiadja a Magy. Tud. Akadémia, Bp., 1888. 3–4.
23. Mikszáth Kálmán: *Cikkek és karcolatok.* II–III. Akadémiai Kiadó, Bp., 1964–1968.
24. Benedek Elek: *Hazánk története az ifjúság számára.* Bp., 1914. 22.
25. Hermann Gusztáv Mihály – Orbán Zsolt: *Csillagösvény...* 300–309; 340–358.
26. Uo. 310–331.
27. Román Nemzeti Levéltár Hargita Megyei Hivatala F 43 Udvarhely vármegye levéltára. 2. állag A vármegyei törvényhatósági bizottság közgyűléseinek jegyzőkönyvei. 22. kötet. 146–147.
28. Varga Bálint: *Vármegyék és történettudományi reprezentáció a dualizmus kori Magyarországon.* Történelmi Szemle 2014. 2. sz. 179–202.
29. Pál Judit: *A dualizmus kora.* In: Bárdi Nándor – Pál Judit (szerk.): *Székelyföld története.* III. 76.
30. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára K 26. Miniszterelnökség. Központilag iktatott és irattározott iratok. 333. cs. 1895–22. I.A.623. 30–33.
31. Bárdi Nándor: *A két világháború között.* In: Uő – Pál Judit (szerk.): *Székelyföld története.* III. 443–463.
32. Bárdi Nándor: *A két világháború...* 478–497; György Béla: *Adalékok a két világháború közötti székely autonómia kérdéséhez. A Csíki Székely Múzeum évkönyve.* VII. CsSzM – Pro-Print, Csíkszereda. 2011. 105–120.
33. Bővebben Hermann Gusztáv Mihály – Orbán Zsolt: *Csillagösvény...* 377–406.
34. Siculus [Bányai János álneve]: *A székelyek eredetéhez (Újabb adatok).* In: Csutak Vilmos (szerk.): *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum ötvenéves jubileumára.* Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy, 1929. 641–646.
35. Dani Erzsébet: *Identitásgyarmatosítás Erdélyben.* Identitásdrámák és interkulturális stratégiák a Trianon utáni székelymagyar irodalomban. Pro-Print, Csíkszereda. 2016.
36. Mohay Tamás: *A csíksomlyói pünkösdi búcsújárás. Történet, eredet, hagyomány.* Nyitott Könyv – L'Harmattan, Bp., 2009. főként 149–176.
37. Bárdi Nándor: *A két világháború ...* 596–599.
38. Alapszabályzatát, tevékenységét ld. töredékes levéltárában MNL OL P 1077 A Székely Nemzeti Párt iratai.
39. Csanády György: *A májusi nagyáldozat.* Szeffle kiadása, Bp., 1941. 4.
40. Ablonczy Balázs: *Székely identitásépítés Magyarországon a két világháború között.* In: Orbán Zsolt (szerk.): *Székelyföld és a Nagy Háború.* Tanulmánykötet az első világháború centenáriuma alkalmából. Csíkszereda Kiadóhivatal. Csíkszereda. 2018. 467–485; Bárdi Nándor: *A két világháború ...* 596–599.
41. Kriza Ildikó: *A Székely Himnusz születésének háttere.* Honismeret 2003. 5. sz. 57–68.
42. Kóródy János: *Székely faj.* Hargitaváralja I/10. 1936. október 15. 6.
43. Ablonczy Balázs: *Legitimitás és mítosz között.* A két világháború közötti magyarországi menekült egyesületek emlékeztetmintázatainak lehetséges tipológiája. Limes 2010. 4. sz. 63–64.
44. Stefano Bottoni: *Nemzeti tervek, regionális identitás, mindennapi kompromisszumok. Székelyföld Nagy-Romániában (1919–1940).* In: Lagzi Gábor (szerk.): *Közép-Európa a 21. század küszöbén – regionális identitás és civil társadalom.* Pannon Egyetem – Modern Filológiai és Társadalomtudományi Kar – Társadalomtudományok és Nemzetközi Tanulmányok Intézet, Veszprém, 2014. 46–47.
45. Egy Gábor: *Találkozások a vadonban. Etnicitás és önazonosság Székelyföldön 1918–1940.* Replika. 2017. 5. 104.
46. Stefano Bottoni: *Nemzeti ...* 57–58.
47. Uo. 58–60.
48. Egy Gábor: *Az erdélyiség „színeváltozása.” Kísérlet az Erdélyi Párt ideológiájának és identitáspolitikájának elemzésére 1940–1944.* Napvilág Kiadó, Bp., 2008. 134.
49. Izsák József: *Székely nemzetkép tegnap és ma.* Székelyföld 2004. 10. sz. 115–125.
50. Hermann Gusztáv Mihály – Orbán Zsolt: *Csillagösvény...* 435–452.
51. Aron Coceanig: *L'identità seclera nella transizione post-comunista romana, 1974–2004.* Università degli Studi di Modena e Reggio Emilia. Scuola di Dottorato in Scienze umanistiche, Modena – Reggio Emilia, 2014.
52. Zhorán Csaba: *Nemzetépítő diskurzusok a Székelyföldön 1989 után.* ELTE BTK Történelemtudományok Doktori Iskola, Bp., 241.
53. Patakfalvi-Czirják Ágnes: *A székely zászló a politikától a hétköznapokig.* Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar – Irodalomtudományi Doktori Iskola – Kultúratudományi Doktori Program, Pécs, 229–239.
54. Patakfalvi-Czirják Ágnes: *Nemzeti csoportkép. A székely identitás mint kategória alakulása a rendszerváltás óta.* In: Földes György – Antal Attila (szerk.): *Holtpont. Társadalomkritikai tanulmányok Magyarország elmúlt 25 évéről.* Napvilág Kiadó, Bp., 2016. 276–301.